

Kanavamuseon kehittäminen

Selvitys

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Selvitysmies Pekka Honkanen		Julkaisun laji Selvitys	
Suomen Urheilumuseosäätiö		Toimeksiantaja Liikenne- ja viestintäministeriö	
		Toimielimen asettamispäivämäärä 18.11.2005	
Julkaisun nimi Kanavamuseon kehittäminen. Selvitys			
Tiivistelmä Selvityksessä kartoitetaan Merenkululaitoksen ylläpitämän Kanavamuseon kuuden alueellisen kohteen nykyiset resurssit, suhde alan muihin toimijoihin ja tehdään ehdotukset kanavamuseotoiminnan kehittämisestä. Selvityksen keskeiset johtopäätökset ovat 1) Kanavamuseotoiminnan kehittämisen tavoitteena on museotoiminnan laadun parantaminen, ammatillisen osaamisen korostaminen sekä tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden lisääminen. 2) Tavoitteena esitetään, että Kanavamuseo kolmen vuoden kuluessa täyttää Trafiikki-museot ry:n jäsenyySkriteerit. Samalla museo täyttää museolain ja asetuksen edellytykset valtionosuuden saamiseksi. 3) Kanavamuseoon palkataan yksi uusi museoalan koulutuksen saanut henkilö. 4) Kanavamuseon näyttelytoimintaa lisätään Saimaan kanava-alueelle todennäköisesti rakennettavan toimintakeskuksen yhteyteen. Tämä mahdollistaa näyttelyjen ympärivuotisen esillä olon. 5) Kanavamuseon toimintaa kehitetään sen nykyisessä toimintaympäristössä osana Merenkululaitosta. Mikäli kehittämistoimet Merenkululaitoksen yhteydessä eivät ole mahdollisia, esitetään ensisijaisena vaihtoehtona museotoiminnan yhdistämistä Suomen merimuseoon. Muina vaihtoehtoina on esitetty yhdistymistä auto- ja tiealan valtakunnalliseen erikoismuseoon Mobiliaan tai oman itsenäisen säätiön perustamista. Viimeksi mainittu on kuitenkin toiminnan tehokkuutta ajatellen huonoin vaihtoehto.			
Avainsanat (asiasanat) Kanavamuseot, Trafiikki-museot, liikenne- ja viestintämuseot			
Muut tiedot Yhteyshenkilö/LVM Katariina Kivistö			
Sarjan nimi ja numero Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 16/2006		ISSN 1457-7488 (painotuote) 1795-4045 (verkkojulkaisu)	ISBN 952-201-530-X (painotuote) 952-201-531-8 (verkkojulkaisu)
Kokonaissivumäärä 28	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Liikenne- ja viestintäministeriö		Kustantaja Liikenne- ja viestintäministeriö	

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Pekka Honkanen		Typ av publikation Utredning	
Finlands Idrottsmuseumsstiftelse		Uppdragsgivare Kommunikationsministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet 18.11.2005	
Publikation Utredning om Kanalmuseets utveckling			
Referat <p>Utredningen kartlägger det av Sjöfartsverket upprätthållna Kanalmuseets sex regionala mål och deras nuvarande resurser och relationerna till övriga aktörer inom branschen samt presenterar rekommendationer för utvecklingen av kanalmuseiverksamheten.</p> <p>Utredningens centrala konklusioner är:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Målsättningen med utvecklingen av kanalmuseiverksamheten är att förbättra verksamhetens kvalitet, framhäva det professionella kunnandet samt öka målinriktningen och planmässigheten. 2) Som målsättning framförs, att Kanalmuseet inom tre års tid fyller Trafiki-museot ry:s medlemskriterier. Samtidigt bör museet uppfylla museilagens och -förordningens förutsättningar för att komma i åtnjutande av statsandelar. 3) Kanalmuseet anställer en ny person med utbildning inom museibranschen. 4) Kanalmuseets utställningsverksamhet utvidgas även till det verksamhetscenter som sannolikt kommer att byggas i området kring Saima kanal. Det möjliggör att utställningarna kan hållas öppna året om. 5) Kanalmuseets verksamhet utvecklas i sin nuvarande verksamhetsmiljö som en del av Sjöfartsverket. <p>Såvida utvecklingsåtgärderna inte kan fullföljas inom Sjöfartsverkets ramar, föreslås som främsta alternativ att museiverksamheten ansluts till Finlands sjöhistoriska museum. Som övriga alternativ har framförts en anslutning till bil- och vägbranschens riksomfattande specialmuseum Mobilia eller grundandet av en självständig stiftelse. Med tanke på verksamhetens effektivitet är det sistnämnda alternativet dock det sämsta.</p>			
Nyckelord Kanalmuseer, Trafik-museerna, kommunikationsmuseer			
Övriga uppgifter Kontaktperson vid ministeriet är Katariina Kivistö.			
Seriens namn och nummer Kommunikationsministeriets publikationer 16/2006		ISSN 1457-7488 (trycksak) 1795-4045 (nätpublikation)	ISBN 952-201-530-X (trycksak) 952-201-531-X (nätpublikation)
Sidoantal 28	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Kommunikationsministeriet		Förlag Kommunikationsministeriet	

Authors (from body; name, chairman and secretary of the body) Pekka Honkanen		Type of publication Survey	
Sports Museum Foundation of Finland		Assigned by Ministry of Transport and Communications	
		Date when body appointed 18 November 2005	
Name of the publication Report on development of the Canal Museum			
Abstract The report charts the present resources of the six regional units of the Canal Museum maintained by the Finnish Maritime Administration as well as their relations with other actors in the field. Proposals are made for the development of canal museum activities in Finland. The principal conclusions are: 1) Development of canal museum activities entails improving the quality of museum work, enhancement of professional expertise and increase of goal-oriented planning. 2) The objective of the Canal Museum should be to meet the membership criteria of Trafiiikki-museot ry. within three years. At the same time the Canal Museum will also meet the criteria for state subsidy as stipulated in the Museum Act and Degree. 3) The Canal Museum should employ one more qualified museum employee. 4) The Canal Museum should increase its exhibition activities at the new activity center to be built in the Saimaa Canal Area. This would make all-year exhibitions possible. 5) The activities of the Canal Museum should be developed in its present operational environment as part of the Finnish Maritime Administration If the development of the Canal Museum is not possible in connection with the Finnish Maritime Administration, the primary alternative should be to transfer canal museum activities to the Maritime Museum of Finland. Other options would be incorporation into the Automobile and Road Museum Mobilia or establishment of a separate and independent foundation. In terms of efficiency, however, independence would be the worst option.			
Keywords Canal museums, traffic museums, transport and communications museums			
Miscellaneous Contact person at the Ministry: Ms Katariina Kivistö			
Serial name and number Publications of the Ministry of Transport and Communications 16/2006		ISSN 1457-7488 (printed version) 1795-4045 (electronic version)	ISBN 952-201-530-X (printed version) 952-201-531-8 (electronic version)
Pages, total 28	Language Finnish	Price	Confidence status Public
Published and distributed by Ministry of Transport and Communications			

ESIPUHE

Ministeriö on seurannut tyytyväisenä liikenne- ja viestintämuseoiden tiivistyvää yhteistyötä. Yhteisen yhdistyksen, Trafiikki ry:n ja Trafiikki-museoketjun perustaminen ovat tulosta pitkäjänteisestä työstä. Alan museot ovat paljon enemmän yhdessä kuin erillisinä pieninä toimijoina.

Ministeriö näkisi mielellään yhteistyössä mukana myös sisävesiliikenteen ja kanavien museon. Kanavamuseo on edustettuna liikenne- ja viestintäministeriön museotyöryhmässä, mutta Trafiikki-museon kriteeristöä se ei täytä.

Kanavamuseo toimii nykyisellään osana Merenkululaitosta. Laitoksessa on tehty ja tehdään edelleen isoja rakenteellisia muutoksia. Ei ole selvää vastausta siihen, mikä on Kanavamuseon paikka ja kehittämismahdollisuudet uudistuvassa organisaatiossa.

Näistä syistä liikenne- ja viestintämuseotyöryhmä päätti, yhteisymmärryksessä Merenkululaitoksen kanssa, teettää selvityksen Kanavamuseon vaihtoehtoisista toimintamalleista. Museotyöryhmä käyttää tuloksia linjatessaan alan museotoiminnan mahdollisuuksia entistä tasokkaampaan toimintaan. Tulokset luovutetaan myös Merenkululaitoksen käytettäväksi kanavamuseota koskevan päätöksenteon apuna.

Kiitän museotyöryhmän puolesta selvitysmiestä lyhyessä määräajassa tehdystä hyvästä työstä.

Helsingissä 10. maaliskuuta 2006

Viestintäjohtaja

Katariina Kivistö

KANAVAMUSEON KEHITTÄMINEN

Selvitys

Sisällys

ESIPUHE

SISÄLLYSLUETTELO

1. YHTEENVETO	1
2. TAUSTAA	3
3. KANAVAMUSEON NYKYISET RESURSSIT	4
3.1. Saimaan kanavan museo, Lappeenranta	4
3.2. Taipaleen kanavamuseo, Varkaus	4
3.3. Jakokosken kanavamuseo, Kontiolahti	5
3.4. Varistaipaleen kanavamuseo, Heinävesi	5
3.5. Herraskosken kanavamuseo, Virrat	6
3.6. Ämmäkosken kanavamuseo, Kajaani	6
3.7. Kanavamuseot	6
4. KANSAINVÄLINEN VERTAILU JA SAIMAAN KANAVAN MATKAILUPIISTO	8
4.1. Kansainvälinen vertailu	8
4.2. Saimaan kanavan matkailupuisto	8
5. SUHDE MUIHIN ALAN TOIMIJOIHIN	10
6. TRAFIIKKIMUSEOYHTEISTYÖ	12
7. KANAVAMUSEOTOIMINNAN KEHITTÄMISVAIHTOEHDOT	14
SELVITYSTYÖSSÄ KÄYTETYT LÄHTEET	17

1. YHTEENVETO

Liikenne- ja viestintäministeriö käynnisti marraskuussa 2005 selvityksen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa Merenkululaitoksen ylläpitämän Kanavamuseon kuuden alueellisen kohteen nykyiset resurssit, suhde alan muihin toimijoihin ja tehdä ehdotukset kanavamuseotoiminnan kehittämisestä.

Selvitys päätettiin antaa ulkopuolisen museoasiantuntijan tehtäväksi. Selvitysmieheksi valittiin museonjohtaja, FM Pekka Honkanen (Suomen Urheilumuseosäätiö). Selvitystyö aloitettiin 18.11.2005 ja loppuraportti luovutettiin 10.3.2006.

Selvityksessä käytettiin hyödyksi Suomen museolaitoksen tilastomateriaalia, ministeriöiden mietintöjä ja selvityksiä sekä aiheeseen liittyviä eri organisaatioiden työnä syntyneitä muistioita ja Trafiikki-museot ry:n materiaalia. Selvitysmies tutustui työn kestäessä yhteen kanavamuseokohteeseen, Saimaan kanavan museoon Lappeenrannassa.

Selvitystä varten haastateltiin museoiden johtoa ja asiantuntijoita, taustaorganisaatioiden edustajia, paikallisia toimijoita ja merenkulkupiirin sekä Merenkululaitoksen edustajia.

Selvitysmiehen käsityksen mukaan alueellinen yhteistyö eri kanavamuseokohteissa toimii hyvin. Vaikka toiminnan taloudelliset resurssit ovat pienet, ovat kesäkuukausina avoinna olevat kanavamuseot tärkeitä kohteita alueidensa matkailutarjonnassa.

Kanavamuseotoiminnan kehittämisen lähtökohdaksi on selvityksessä otettu vuoden 2006 alusta voimaan tulleen uudistetun museolain ja museoasetuksen vaatimukset. Lain ja asetuksen edellytykset valtionosuuden saamiseksi ovat jopa hieman lievemmat kuin Trafiikki-museot ry:n jäsenyysvaatimukset. Lain perusteluissa todetaan, että tavoitteena on museotoiminnan laadun parantaminen, ammatillisen osaamisen korostaminen sekä tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden lisääminen.

Selvitysmiehen käsityksen mukaan Kanavamuseon pitää pyrkiä Trafiikki-museot ry:n jäseneksi seuraavan kolmen vuoden kuluessa. Kanavamuseo sopii profiililtaan hyvin yhdistyksen jäseneksi. Jäsenenä museo pääsisi hyötymään Trafiikki-museot ry:n harjoittamasta näkyvästä markkinoinnista, tiedottamisesta ja mainonnasta.

Museolaissa ja asetuksessa sekä Trafiikki-museot ry:n jäsenyyskriteereissä todetaan, että museolla on oltava museonjohtaja ja ainakin yksi muu päätoiminen museoammatillinen työntekijä. Henkilöresurssin lisäämisellä on myös välitön positiivinen vaikutus kokoelmien dokumentointiin ja tallennustoimintaan. Yhden henkilötyövuoden kustannukset ovat vuositasolla noin 35 000 euroa.

Kehittämistoimenpiteiden yhteydessä olisi myös ratkaistava kysymys keskuskanavamuseon sijainnista. Keskuskanavamuseo vastaisi kaikkien Merenkululaitokseen kuuluvien kohteiden museaalista toiminnasta. Selvitysmiehen käsityksen mukaan sijaintipaikkakunnat voisivat olla Lappeenranta tai Varkaus. Mikäli Saimaan kanava-alueelle toteutuu lähitulevaisuudessa toimintakeskus näyttelytiloineen, lasten vesipuistoineen ja liikennöintirampeineen, on näillä ratkaisuilla joka tapauksessa positiivinen vaikutus Saimaan kanavamuseotoimintaan.

Selvitysmiehen käsityksen mukaan kanavamuseotoimintaa olisi ensisijaisesti kehitettävä osana Merenkululaitoksen toimintoja. Merenkululaitos tekee kiinteää yhteistyötä Museoviraston kanssa historiallisten kanava-alueiden suojelussa ja restauroinnissa. Kiinteistöjen omistajana Merenkululaitoksella on joka tapauksessa vastuu suojelusta. Kanavamuseo toimii museaalisissa kysymyksissä laitoksen sisäisenä asiantuntijana. Toiminnallisesti Kanavamuseo sopii luontevasti Merenkululaitoksen yhteyteen. Toiminnan kehittäminen edellyttäisi yhden uuden museoammatillisen henkilön palkkaamista.

Mikäli toiminnan kehittäminen Merenkululaitoksen yhteydessä ei ole mahdollista, olisi paras ratkaisu yhdistää kanavamuseotoiminta Suomen merimuseoon. Merimuseo on Kansallismuseon yksikkö ja jäsenenä Trafiikki-museot ry:ssä. Merimuseo mm. tallentaa ja tutkii merenkulun historiaa ja harjoittaa toimialaansa liittyvää näyttelytoimintaa ja ylläpitää perinnelaivarekisteriä. Sisävesiliikenteen kulttuuriperinnön tallentaminen sopisi hyvin osaksi museon vastuualuetta. Merimuseon aseman vahvistaminen tällä sektorilla on tuotu esiin jo Museoviraston sisävesiliikenteen museotyöryhmän muistiossa vuonna 1996. Lisäksi on huomioitava, että Museoviraston rakennushistorian osasto on jo nyt aktiivinen toimija kanavamuseokohteiden suojelussa ja restauroinnissa.

Muina vaihtoehtoina on tarkasteltu mahdollisuutta liittää Kanavamuseo osaksi valtionosuutta saavaa museota tai perustaa itsenäinen, valtionosuuden saamisen edellytykset täyttävä Kanavamuseosäätiö.

Yhdistäminen alueellisiin maakuntamuseoihin tai kaupunginmuseoihin ei tällä hetkellä ole taloudellisesti eikä toiminnallisesti realistinen vaihtoehto. Valtakunnallisista erikoismuseoista kanavamuseotoiminta sopisi luontevimmin Mobilian yhteyteen. Kanavamuseolla ja Mobilialla on yhteiset toiminnalliset juuret Tie- ja vesirakennushallituksessa. Mobiliasta tulisi tie- ja sisävesiliikenteen kulttuuriperinnön valtakunnallisesta tallentamisesta vastaava museo. Hallinnollisesti ratkaisu olisi luonteva, mutta se edellyttäisi joka tapauksessa taloudellista lisäpanostusta kanavamuseotoimintaan.

Itsenäisen Kanavamuseosäätiön perustaminen tulisi todennäköisesti taloudellisesti kaikkein raskaimmaksi. Kahden tai kolmen henkilötyövuoden itsenäinen museo on niin pieni yksikkö, että toiminnan tehokkuus kärsii.

2. TAUSTAA

Kanavamuseo perustettiin 1980 TVH:n vesitieosaston selvityksen pohjalta (14.1.1980). Vanhojen kanavien museointi oli jo vuodesta 1963 lähtien ollut keskustelun ja pohdinnan alaisena mm. TVH:n ja Museoviraston välillä. Todettiin, että TVL harjoittaa omasta aloitteestaan vanhojen kohteiden suojelua piireissä ja Saimaan kanavalla. Käytöstä jääneet kanavat ovat muinaismuistolain suojelemissa. Eräät vanhat kohteet ovat ko. lakiin perustuen suojelupäätöksen nojalla rauhoitettuja.

Kokonaiskuvan saamiseksi Kanavamuseoon soveltuvista kohteista ja materiaalista toteutettiin toukokuussa 1979 kanavamuseoinventointi.

Vuoden 1980 selvityksessä kiinnitettiin jo huomiota museaalisten tavoitteiden lisäksi ympäristönhoidollisiin tavoitteisiin, peruskorjaustoimintaan ja matkailu-, virkistys- sekä opetustavoitteisiin.

Museotoiminta jaettiin kolmeen hierarkkiseen tasoon. Päämuseon sijaintipaikaksi esitettiin Taipaleen kanavaa (Varkaus). Keskusmuseot esitettiin perustettavaksi Saimaan kanavalle (Lappeenranta), Varistaipaleeseen (Heinävesi), Jakokoskelle (Kontiolahti) ja Herraskoskelle (Virrat). Kolmannen tason olisivat muodostaneet historiallisten kanavien museotietopisteet.

Itse asiassa kanavamuseon toiminta on kehittynyt tämän mallin mukaisesti, vaikkakin matalammalla profiililla. Varsinaista keskuskanavamuseota ei ole, vaan toimintaa on kehitetty alueellisten kanavamuseoiden ja erillisten museokanavien pohjalta. Kainuun museo on ainakin vuosien 2005 ja 2006 osalta joutunut kustannussyistä luopumaan pienessä sulkuvarustuksen mökissä olevan Ämmäkosken museokohteen ylläpidosta.

Toimintaorganisaatiomallina oli, että se käsittäisi yhden osa-aikaisen henkilön TVH:ssa, yhden osa-aikaisen henkilön päämuseossa sekä yhden yhdys henkilön ja valvojan kussakin keskusmuseossa ja tarpeellisen määrän valvoja museotietopisteillä. Yhdys henkilön ja valvojan museotyöt voidaan sisällyttää piirien oman henkilökunnan töihin.

Toimintaympäristö muuttui perusteellisesti 1990, jolloin kanavamuseotoiminta siirrettiin Merenkululaitoksen piiriin.

Museoiden rakentamista jatkettiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, mutta keskuskanavamuseosta luovuttiin samoin toisesta suunnitellusta virasta. Museon hallinto päätettiin toteuttaa Järvi-Suomen merenkulkupiirin organisaation sisällä perustamalla yksi virka Kuopion aluetoimistoon vuonna 1992. Aluetoimistojen lakkautuksen myötä viranhaltija siirtyi vuonna 1998 Lappeenrannan piirikonttoriin.

Kanavamuseokiinteistöjä ja museokanavia ovat paikallisesti hoitaneet merenkulkupiirin alueellinen henkilöstö ja osittain kunnat ja kylätoimikunnat. Saimaan kanavan museon kehittämiseen perustettiin vuonna 1996 kiinteistöyhtiö, Saimaan Kanavamuseon Tuki Oy, jonka vähemmistöosakkaana on Lappeenrannan kaupunki.

Museovirasto on suorittanut kanavaympäristöjen inventointia, raivaamista sekä uusien museokanavakohteiden rakentamista ja korjauksia yhdessä Merenkululaitoksen ja TE-keskusten kanssa.

3. KANAVAMUSEON NYKYISET RESURSSIT

Kanavamuseo käsittää kuusi alueellista Merenkululaitoksen ylläpitämää kanavamuseota. Museoiden hallinnosta Ämmäkosken kanavamuseota lukuun ottamatta vastaa kiinteistöjen omistajana Järvi-Suomen merenkulkupiiri.

3.1. Saimaan kanavan museo, Lappeenranta

Saimaan kanavan museo sijaitsee Mälkiän-Mustolan alueella, jossa on nähtävissä kanavarakenteita ja -rakennuksia eri aikakausilta. Alueella on nähtävissä myös ns. Pontuksen kaivanto, joka edustaa kanavan varhaisimpia rakennusyrityksiä 1600-luvun alkupuolelta. Museon piha-alue on kunnostettu ja aluetta kiertää myös kanavapolku.

Saimaan kanavan museota hallinnoi Saimaan kanavamuseon tuki Oy, jonka osakkaina ovat Järvi-Suomen merenkulkupiiri (85 %) ja Lappeenrannan kaupunki (15 %). Piirikonttorin yhteydessä sijaitsee myös kanavamuseon toimistotilat. Kanavamuseon ainoan viranhaltijan, tarkastaja Päivi Vattulaisen, sijaintipaikka on myös Lappeenrannan piirikonttori.

Museon päänäyttely sijaitsee vuonna 1846 valmistuneessa entisessä piiripäällikön virkatalossa. Näyttely on museokävijän kannalta mielenkiintoinen ja hyvin jäsenneily. Pienoismallit antavat näyttelylle moniulotteisuutta. Perusnäyttelyn lisäksi on käytössä ulkorakennuksia, joissa myös on näyttelytoimintaa. Päärakennuksessa sijaitsee kahvila ja lipunmyynnin yhteydessä museomyymälä. Näyttelytilat ovat avoinna vain kesäisin, kesäkuun alusta elokuun puoleenväliin.

Näyttelyn opastuksen hoitavat kesäisin opiskelijat, jotka huolehtivat myös ympäristön siisteydestä ja kahvilatoiminnasta. Saimaan kanavamuseon Tuki Oy:n tilinpäätöksessä vuodelta 2004 kulut ilman poistoja ovat 33 981 euroa. Kävijöitä Saimaan kanavan museossa vuonna 2004 oli 992 ja vuonna 2005 1492 henkeä.

Saimaan kanavan museo tulee kehittymään joka tapauksessa itsenäisesti. Tämä johtuu Valtatie 6:n uudesta linjauksesta silta- ja liittymäjärjestelyineen. Alueelle ollaan parhaillaan teettämässä Saimaan kanavan matkailupuistoselvitystä, jossa myös museotoiminta on ainakin osittain huomioitu.

3.2. Taipaleen kanavamuseo, Varkaus

Vuonna 1840 valmistunut Taipaleen kanava oli ensimmäinen valtion sulkukanava maassamme. Järvi-Suomen merenkulkupiiri hoitaa kiinteistön ja ympäristön, Varkauden museo näyttelytoiminnan ja avoinnapidon kesäisin.

Varkauden museon rahoittama uusittu (2004), perusnäyttely multimedioineen kertoo Savon kanavista ja sisävesiliikenteestä. Alueella on myös historiallinen kanavapolku, kahvila, vierasvenesatama ja leirintäalue. Vaikka museo on säännöllisesti auki vain kesäisin järjestetään joitakin tapahtumia myös talvella kuten ”Talvipäivän seisaus tapahtuma”.

Taipaleen kanavamuseo on malliesimerkki siitä, miten usean asiantuntevan toimijan avulla päästään hyvään ja taloudellisesti realistiseen lopputulokseen. Museoviraston rakennushistorian osasto vastaa kanavien kunnostamisesta ja saneerauksesta, Järvi-Suomen merenkulupiiri kiinteistöistä ja ympäristöstä ja Varkauden museo näyttelytoiminnasta ja museon avoinnapidosta.

Vuonna 2004 Merenkululaitoksen budjetissa oli Taipaleen kanavamuseon kiinteistökuluja kaikkiaan 12 332 euroa. Kanavamuseon kävijämäärä vuonna 2004 oli 3062 ja vuonna 2005 3655 henkeä. Kävijämääriin ei ole laskettu mukaan esim. regattatapahtumassa museoalueella liikkuvia kävijöitä.

3.3. Jakokosken kanavamuseo, Kontiolahti

Museo käsittää Jakokosken vanhan kanavan sulkuineen ja rakennuksineen, jotka jäivät Pielisjoen viimeisimmän kanavoinnin seurauksena pois käytöstä. Merenkululaitoksen budjetissa oli vuonna 2004 yhteensä 6916 euroa kohdennettu kiinteistökuuluihin. Järvi-Suomen merenkulupiiri hallinnoi ja rahoittaa kiinteistön, ympäristön hoidon ja näyttelyt, Kontiolahden kunta avoinnapidon. Virallisesti tilastoituja kävijöitä on kahtena viime vuonna ollut 400 – 600 vuodessa. Kävijöistä vain osa tilastoituu museorakennusten hajallaan sijainnin ja opasjärjestelyjen vuoksi.

Jakokosken kyläyhdistys toimii kanava-alueen kehittämisessä aktiivisesti. Alueella järjestetään kesäteatteriesityksiä (n. 6000 vierasta) ja muita kesätapahtumia. Kyläyhdistys vastaa hyvin pitkälle palvelujen ja ympäristön parantamistoimenpiteistä ja on saanut hankkeisiinsa useaan otteeseen EU-rahoitusta. Merenkululaitos on saanut EU-rahoitusta kanavan kiveyksen uusimiseen.

Kontiolahden kunnan ja toisaalta koko Pielisjoen vesistön kannalta kohde on matkailullisesti merkittävä. Jakokosken kyläyhdistyksen puheenjohtaja Pentti Seutu näkee alueen kehittämismahdollisuudet jatkossakin hyvänä, erityisesti huviveneily Pielisjoella on edelleen kasvamassa. Kyläyhdistys hoitaa myös risteilyjä vanhalla viittaveneellä.

3.4. Varistaipaleen kanavamuseo, Heinävesi

Varistaipaleen alue sijaitsee Heinäveden laivareitin varrella, noin seitsemän kilometrin päässä Lintulan ja noin yhdeksän kilometrin päässä Valamon luostareista. Luostareiden ansiosta alueella on runsaasti matkailijoita. Järvi-Suomen merenkulupiiri hallinnoi ja rahoittaa kiinteistön, ympäristön hoidon, näyttelyt ja avoinnapidon. Vuonna 2004 rahoitus oli yhteensä 5936 euroa. Varistaipaleen kanavamuseossa oli vuonna 2004 kaikkiaan 5029 ja vuonna 2005 4530 kävijää. Lisäksi erilaisissa kesätapahtumissa liikkuu alueella muutamia tuhansia vierailijoita.

Perusnäyttely sijaitsee entisessä kanavarengin asunnossa. Näyttelyn uudistamistyö on parhaillaan käynnissä. Alueella toimii vireä kyläyhdistys, joka järjestää kesätapahtumia. Kyläyhdistyksen puheenjohtajan Arne Hiltusen mukaan alue on matkailullisesti merkittävä ja sen kehittäminen on sujunut suotuisasti. Alueella on museon lisäksi kioski, majoitus- ja kokouspalveluita, kahvila-ravintola ja leirintäalue.

3.5. Herraskosken kanavamuseo, Virrat

Herraskosken kanavamuseon hallinnosta ja muustakin toiminnasta vastaa Järvi-Suomen merenkulkupiiri. Herraskosken sulun yläkanavalle on rakennettu kanavamuseo vanhan ulkorakennuksen piirustusten mukaan. Alakerrassa on perusnäyttely Hämeen kanavista ja yläkerrassa erikoisnäyttely Valkeakosken kanavasta.

Museo sijaitsee Virtain perinnekylän yhteydessä Marttisen lomasaarella. Perinnekylän henkilöstö opastaa museovieraita tarvittaessa. Järvi-Suomen merenkulkupiirin kulut vuonna 2004 olivat 1277 euroa ja ne kohdistuivat kiinteistökuluihin ja aukipitoon. Vieraskirjan mukaan kävijöitä on ollut kahtena viime vuonna n. 1000 vuodessa.

3.6. Ämmäkosken kanavamuseo, Kajaani

Museo sijaitsee Kajaanijoen varrella linnanraunion ja Ämmäkosken voimalaitoksen vieressä. Näyttely on sijainnut sulkuvartijan mökissä. Kohteen hallinnoinnista vastaa Kajaanin kaupunki. Kainuun maakuntamuseo on jo vuonna 2004 luopunut sulunvartijan mökistä näyttelytilana taloudellisten syiden vuoksi. Alueella järjestetään heinäkuussa joitakin tapahtumia kaupungin toimesta. Ämmäkosken kanavamuseolla ei ole nykyisin näyttelytoimintaa.

3.7. Kanavamuseot

Merenkululaitoksen osalta kanavamuseotoiminnan toteutuneet nettokustannukset vuonna 2004 olivat yhteensä 112 219 € jakautuen seuraavasti:

Yhteiset menot (palkka, näyttelyt, markkinointi jne.)	57 899
Jakokosken kanavamuseo (kiinteistömenot)	6 916
Varistaipaleen kanavamuseo (oppaan palkka, kiinteistökulut)	5 936
Taipaleen kanavamuseo (kiinteistökulut)	12 332
Herraskosken kanavamuseo (kiinteistökulut, avoinnappito)	1 277
Museosulut (Saarikosken sulun sähkö)	435
Saimaan kanavamuseon Tuki Oy (oppaat, kiinteistö, invest.)	27 424
Yht.	112 219 €

Saimaan Kanavamuseon Tuki Oy:n kulut ilman poistoja olivat vuonna 2004 yhteensä 33 981 euroa. Yhtiön tuotot olivat 1 557 € ne koostuivat pääsylippu- ja myyntituloista. Vuokrakiinteistön korjauskuluihin yhtiö sai 5 000 euron investointiavustuksen Liikenne- ja viestintäministeriöstä. Ylimääräisessä yhtiökokouksessa 19.8.2004 tehtiin päätös uuden osakeyhtiölain edellyttämästä osakepääoman korotuksesta. Osakepääoma on tällä hetkellä 8 073,02 € Menot eivät sisällä sisäisen tuotannon palkkakustannuksia (kiinteistön hoito) lukuun ottamatta Saimaan kanavan museota. Osakeyhtiö ei voi toimia museolaissa mainittuna museon omistajatahona mikäli toiminta haluttaisiin valtionosuuden piiriin.

Kanavamuseotoiminnan kokonaiskustannuksia on vaikea tarkasti määrittellä. Saimaan kanavamuseo saa asiantuntijapalveluita Etelä-Karjalan museosta. Varkauden museo on

rahoittanut Taipaleen kanavan uudistetun perusnäyttelyn ja vastaa näyttelyn avoinnapitokustannuksista jne. Kokonaiskustannukset lienevät vuositasolla noin 200 000 €

Kanavamuseolla on yksi päätoiminen työntekijä, tarkastaja Päivi Vattulainen. Kun ottaa huomioon museoiden tarjoamat asiantuntijapalvelut ja Järvi-Suomen merenkulkupiirin tarjoamat palvelut lienee vuosittainen henkilötyövuosimäärä lähellä kolmea. Suomen museotilastojen mukaan vuonna 2005 valtionosuuden piirissä on vain kahdeksan museota, joille myönnetään valtionosuutta yhden henkilötyövuoden perusteella.

Kanavamuseoiden esinemäärä on noin 1 500. Valokuvia on noin 6 500, joista on luetteloitu ja digitoitu noin 70 prosenttia. Kokoelmiin kuuluu myös historiallisesti arvokas kirjasto. Niteiden määrä on noin 600, joista peräti puolet ajoittuu 1730-1850 -lukujen välille.

4. KANSAINVÄLINEN VERTAILU JA SAIMAAN KANAVAN MATKAILUPIISTO

4.1. Kansainvälinen vertailu

Maantieteellisesti lähimmät kansainväliset vertailukohteet ovat Ruotsissa sijaitseva Götan kanava (www.gotacanal.se) ja Norjassa sijaitseva Telemarkskanalen (www.telemarkskanalen.no). Myös Isossa-Britanniassa on merkittävä kanavamuseoverkosto, johon kuuluu kolmesta kanavamuseota (www.canalmuseum.org.uk). Kaikissa em. kohteissa toiminnan pääpaino on sisävesimatkailussa. Vertailtaessa kävijämääriä ja toimintaedellytyksiä Suomen kanavamuseoihin on huomioitava kohteiden markkina-alue. Norjaa lukuun ottamatta väestöpohja ja osittain ulkomaisten turistien määrät ovat eri tasolla kuin Suomessa. Tilastojen mukaan Norjan ja Ruotsin museoiden kävijämäärät ovat asukasluvuun suhteutettuna kaksinkertaiset Suomeen verrattuna.

Götan kanavaa hallinnoi osakeyhtiö, Ab Göta kanalbolag, Telemarkin kanavaa kunta ja Ison-Britannian kanavia säätiöt tai yhdistykset. Britanniassa perustettiin vuonna 1999 The Waterways Trust, jonka piiriin kuuluu kolme merkittävää kanavakohtetta ja kanava-arkisto.

Götan ja Telemarkin kanavat ovat matkailumarkkinoinnissa ensisijaisesti risteilyihin, veneilyyn, melontaan ja esimerkiksi pyöräilyyn panostavia kohteita. Ison-Britannian kanavat ovat sen sijaan yhtä lukuun ottamatta museoita, joiden yhtenä tarkoituksena on historiallisen materiaalin tallentaminen ja esittäminen. The Waterways Trustin kokoelmat kattavat noin 90 prosenttia maan sisävesiliikenteeseen liittyvästä historiallisesta materiaalista ja kolmessa kanavamuseossa vieraillee vuosittain yhteensä noin 100 000 henkeä.

Kaikissa edellä mainituissa kohteissa on yhteistä voimakas palvelujen tuotteistaminen. Erilaisia matkailullisia paketteja on kehitetty runsaasti. Retkeilypakettien (vesitse tai maitse) lisäksi alueille on kehitetty erityyppistä kokoustoimintaa, teatteria, operettia, musiikkia ja erityisesti lapsille suunnattuja tapahtumia tai huvipuistotyyppisiä kohteita.

4.2. Saimaan kanavan matkailupuisto

Suomessa tuotteistaminen on parhaillaan käynnissä Saimaan kanavan osalta. Suunnittelukeskus Oy tekee esiselvitystyötä Saimaan kanavan matkailupuisto-hankkeesta. Selvityksen rahoittavat Etelä-Karjalan liitto, Lappeenrannan kaupunki ja Järvi- Suomen Merenkulkupiiri/Merenkulkulaitos.

Esiselvityksestä on valmistunut raporttiluonnos 25.1.2006. Kanava-alueesta ollaan kehittämässä tunnettua matkailupuistoa, joka tarjoaa kanavan historiaan ja luontoon liittyviä elämyksiä perheille, ohikulkijoille ja veneilijöille koko kanava-alueella. Matkailullisesti alueen suunnittelua helpottaa suunnitteilla oleva Valtatie 6:n uusi linjaus, joka mahdollistaisi myös ramppien rakentamisen Saimaan kanavan alueelle.

Tiesuunnitelmassa esitetään Saimaan kanavan kohdalle yksi yhtenäinen silta, jolloin nykyiset kanavan varret katkaisevat tienpenkereet ja nykyiset sillat voidaan poistaa. Tämä mahdollistaa vanhan kanavan entisöinnin.

Alueen päätoiminnoiksi selvityksessä esitetään mm. toimintakeskusta erityyppisine palveluineen ja lasten vesiliikennepuistoa. Esitykset palvelujen tuotteistamisesta ja toiminnan painopistealueista ovat hyvin samankaltaisia kuin edellä mainituissa kansainvälisissä esimerkeissä.

Kanavamuseotoiminnan kehittämisen kannalta luontevin ratkaisu olisi, että uuteen toimintakeskukseen rakennettaisiin sisävesiliikenteen ja kanavien historiasta kertova näyttely, ja nykyinen kanavamuseorakennus toimisi edelleen näyttelytilana Saimaan kanavan historian osalta. Tämä ratkaisu mahdollistaisi kanavamuseon osalta myös taloudellisimmin ympärivuotisen näyttelytoiminnan.

Saimaan kanava-alueen kehittämisessä on syytä ottaa huomioon myös muita museotoiminnan vaatimuksia. Vaikka esimerkiksi kanavamuseon nykyiset toimisto- ja varastotilat ovat täysin tyydyttävät, on kokoelmien kasvaessa otettava huomioon varastointiolosuhteet esimerkiksi kirja- ja arkistomateriaalin osalta.

Saimaan kanavan museon toiminnan kehittämisessä ovat tulevat ratkaisut Valtatie 6:n liikennejärjestelyjen osalta keskeisessä asemassa. Mikäli Saimaan kanavan matkailupuisto-hankkeen raportissa esitetyt toimintakeskus ja vesipuisto toteutuvat, toteutunevat myös uudet rampit Saimaan kanavan alueelle. Näiden ramppijärjestelyjen toteutuminen riippuu täysin Saimaan kanava-alueen yhteyteen rakentuvista palveluista. Mikäli rampit ja toimintakeskus toteutuvat, on sillä erittäin suuri positiivinen vaikutus Saimaan kanavan museon kehittämisessä.

5. SUHDE MUIHIN ALAN TOIMIJOIHIN

Merenkulkulaitos ja Museovirasto toimivat aktiivisesti yhteistyössä maamme historiallisten kanavien suojelussa, restauroinnissa, inventoinnissa ja hoidossa. Perusvastuu kohteen suojelussa on omistajalla. Merenkulkulaitos tulee organisaatiouudistuksen jälkeenkin säilymään omana kiinteistöyksikkönään. Museovirasto ja Merenkulkulaitos ovat yhteistyössä jatkamassa suojeleohjelman toteuttamista.

Kanava-alueiden inventoinnista on jo tällä hetkellä aineisto kattavasti paperi- ja kuvamuodossa, mutta se vaatii vielä muokkausta, täydentämistä ja tiedonhallintaratkaisuja. Kohdeluettelo on olemassa, mutta suojeluesityksiä koko materiaalista ei ole tehty. Suojelu toteutuisi joka tapauksessa ensisijaisesti Merenkulkulaitoksen ja Museoviraston yhteistyönä. Kanavamuseolla on näissä toimenpiteissä sisäisen asiantuntijan rooli.

Kanavamuseon nykyisissä kohteissa alueellinen yhteistyö onnistuu usein erinomaisesti. Taipaleen kanavamuseon kehittämisessä matkailukohteena ovat toimijoina olleet Varkauden museo, Museovirasto ja Järvi-Suomen merenkulkupiiri. Museo hoitaa näyttelytoiminnan, Museovirasto varsinaisten kanavarakenteiden kunnostuksen ja saneerauksen ja piiri kiinteistön ja ympäristön hoidon. Yhteistoiminnan kannalta hyviä esimerkkejä ovat myös Jakokosken ja Varistaipaleen kanavamuseot, joissa toimivat aktiiviset kyläyhdistykset yhteistyössä merenkulkupiirin kanssa.

Museovirasto asetti jo 3.11.1994 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia selvitys vesiliikenteen kulttuuriperinnön hoidosta Järvi-Suomen alueella ja laatia esitykset museotoimen dokumentoinnin, tallennuksen, tutkimuksen ja näyttelytoiminnan vastuualuejaoksi. Työryhmän muistio valmistui 31.1.1996.

Työryhmän muistiossa painotetaan mm. maakuntamuseoiden vastuuta sisävesiliikenteen tallentamisessa ja dokumentoinnissa. Esimerkiksi Vuoksen vesistöalueen osalta todetaan, että yhteistyötä Savonlinnan maakuntamuseon, Etelä-Karjalan museon, Kuopion kulttuurihistoriallisen museon ja Pohjois-Karjalan museon kesken tulee vahvistaa siten, että Savonlinnan maakuntamuseo toimisi Vuoksen vesistön maakuntamuseoiden ja Kanavamuseon koordinaattorina vesiliikenteen kulttuuriperinnön sektorilla.

Kanavamuseon osalta työryhmä toteaa, että sen asemaa Merenkulkulaitoksessa tulee tarkistaa ja statusta nostaa. Kanavamuseon keskuspaikaksi ehdotettiin Varkauden (Taipaleen kanavamuseo) sijasta harkittavaksi Saimaan kanava-aluetta.

Työryhmän näkemyksen mukaan merimuseo- ja sisävesiliikennemuseotoimintaa ei voida erottaa toisistaan. Tästä syystä esitettiin, että Merimuseo tiivistää aloitteentekijänä yhteistyötä sekä Järvi-Suomen museoiden että merimuseoiden kanssa ja kehittää vesiliikenteen kulttuuriperinnön tallentamista. Yleisesti voi työryhmän esityksistä todeta, että Merimuseon koordinoiva rooli toiminnan kehittämisessä katsottiin hyvin vahvaksi.

Kanavamuseotoiminnan nykytilannetta arvioitaessa on otettava huomioon, että merkittävä osa esineistöistä kuuluu maakuntamuseoiden kokoelmiin. Merkittäviä sisävesiliikenteen kokoelmia on ainakin Savonlinnan maakuntamuseossa, Varkauden museossa, Kainuun museossa Kajaanissa ja Etelä-Karjalan maakuntamuseossa Lappeenrannassa. Valtakunnallinen kanavamuseotoiminta ei kuitenkaan sellaisenaan sovi minkään

maakuntamuseon toimintastrategiaan. Tähän tuo osittain rajoituksen jo Valtioneuvoston asetus museoista (1192/2005), jonka kolmannen pykälän ensimmäisessä momentissa todetaan, että maakuntamuseon tehtävänä on edistää museotoimintaa, kulttuuriympäristön säilymistä sekä visuaalista kulttuuria toiminta-alueellaan. Maakuntamuseoiden toiminta-alueet ovat selkeästi rajatut.

Kanavamuseon nykytilannetta arvioitaessa on otettava huomioon myös meneillään olevat muutokset toimintaympäristössä. Eduskuntakäsittelyyn on menossa lakimuutos, joka toteutuessaan merkitsee merenkulkuhallituksen ja piirien sulautumista yhteen. Tämä tarkoittaa sitä, että nykyiset piirikonttorit muuttuvat aluetoimistoiksi. Esityksessä kanavamuseot toimisivat jatkossa väylänpitoyksikön alaisuudessa, joka vastaa myös kanavien hoidosta. Tuotannon ulkoistaminen on selvitystyön alla.

6. TRAFIIKKIMUSEOYHTEISTYÖ

Liikenne- ja viestintäministeriö on asettanut liikenne- ja viestintämuseotyöryhmän, johon kuuluu kymmenen alan museota: Suomen Rautatiemuseo (Hyvinkää), Radio- ja TV-museo (Lahti), Mediamuseo Rupriikki (Tampere), Postimuseo (Helsinki), Raitoliikennemuseo (Helsinki), Mobilia auto- ja tiemuseo (Kangasala), Tekniikan museo (Helsinki), Suomen merimuseo (Helsinki/Kotka), Suomen ilmailumuseo (Vantaa) ja Kanavamuseo (Lappeenranta).

Työryhmän toimikausi on 1.1.2005–31.12.2006. Työryhmä toimii ministeriön sekä liikenteen ja viestinnän alan erikoismuseoiden yhteistyöelimenä. Sen tehtäviin kuuluu erityisesti alan museoiden yhteistyömuotojen kehittäminen.

Työryhmän museoista seitsemän on perustanut Trafiikki-museot yhdistyksen. Yhdistykseen kuuluvat Rupriikki, Mobilia, Postimuseo, Radio- ja TV-museo, Suomen Ilmailumuseo, Suomen merimuseo ja Suomen Rautatiemuseo. On hyvin todennäköistä, että Tekniikan museo liittyy yhdistykseen lähiaikoina. Liikenne- ja viestintäministeriö tukee museoiden yhteisprojekteja. Vuonna 2005 tuki oli yhteensä 100 000 euroa. Trafiikki-museot yhdistyksen toiminta on hyvä esimerkki siitä, miten yhteistyön avulla saadaan resursseja esimerkiksi tiedotukseen ja markkinointiin, jotka varsin usein museolaitoksen piirissä jäävät kokonaan ilman panostusta.

Liikenne- ja viestintäministeriön tilaamassa selvityksessä vuodelta 2002 (Liikenne- ja viestintämuseoiden yhteistoiminnan kehittäminen B32/2002) painotetaan museoiden yhteistyön merkitystä ja todetaan, että edellytykset yhteistyön tiivistämiselle ovat olemassa. Trafiikki-museoiden yhteistyö on kehittynyt tähän suuntaan. Selvityksen tekijöiden mukaan museoiden yhteistoiminta on parhaiten ja joustavimmin toteutettavissa niin sanotun Tukisäätiö-mallin pohjalta. Selvityksessä tuotiin esille myös mahdollisuus synnyttää Heureka-tapainen suuri ”Trafiikki-museo” Helsingin keskustaan.

Pyrkimys suurempiin ja tehokkaampiin museoyksiköihin on tuotu esille jo komitean mietinnössä Museo 2000 – museopoliittinen ohjelma (opetusministeriö, komitean mietintö 31:1999) ja museonjohtaja Jari Karhun selvityksessä valtakunnallisista erikoismuseoista (opetusministeriö 6/2000). Museopoliittisessa ohjelmassa hahmotettiin mahdollisuutta suurista maakunnallisista museokeskuksista.

Trafiikki-museot ry:n vuoden 2004 yhteinen museokävijämäärä oli noin 144 000. Vuoden 2005 kävijämäärä on ennakkotietojen mukaan suurin piirtein samalla tasolla. Merimuseon avautuessa Kotkassa vuonna 2008 ja Tekniikan museon todennäköisesti liittyessä yhdistykseen, voi museoiden yhteisen kävijämäärän arvioida helposti ylittävän 200 000 kävijän rajan. Kanavamuseoiden viiden avoinna olleen museokohteen yhteiskävijämäärä vuonna 2005 oli noin 12 000 henkeä. On huomioitava, että kanavamuseot olivat avoinna vain kesäkuukausina.

Museotilaston 2004 mukaan Suomen museoiden keskimääräinen kävijämäärä oli 15 233 henkeä (321 kohdetta) ja keskimääräinen henkilötyövuosimäärä 14 (163 museota). Trafiikki-museot ry:n museoista vuonna 2004 vain Postimuseon henkilötyövuodet (17) ylittävät valtakunnallisen keskiarvon.

Suoritettujen haastattelujen perusteella voi todeta, että Trafiikki-museoiden yhdistyminen tai Tukisäätiön perustaminen ei ole ajankohtaista. Tilojen osalta useimmilla Trafiikki-museoilla suunnittelun lähtökohtana on hakea itsenäistä ratkaisua. Näkemykseni mukaan yhteisen Tukisäätiömallin luominen ei ole ajankohtaista. Trafiikki-museoiden toiminta on nykyisellään hyvin organisoitu joko säätiöihin, osaksi suurempaa kunnallista museota, osaksi liikelaitosta tai valtionmuseon yksiköksi.

Trafiikki-museot yhdistys perustettiin parantamaan museoiden palvelutarjontaa, erityisesti näyttely- ja museokauppa toimintaa, sekä markkinointia. Yhdistyksen harjoittama yhteistyö esimerkiksi markkinoinnissa on juuri sitä, mitä museot nyt eniten tarvitsevat toimintansa tason kohottamiseksi. Museot ovat toiminnalliselta profiililtaan niin erilaisia, että yhteisen säätiön perustaminen ei ole tarkoituksenmukaista.

Kanavamuseon toiminta olisi tarkoituksenmukaista kehittää tasolle, jossa se täyttäisi nykyisen museolain ja asetuksen edellytykset sekä Trafiikki-museot ry:n jäsenyyskriteerit. Yhdistyksen kriteerit ovat yllättävää kyllä tiukemmat kuin laissa ja asetuksessa on edellytetty. Asetuksen mukaan museolla on museonjohtaja ja ainakin yksi muu päätoiminen työntekijä, joista toisella tulee olla ylempi korkeakoulututkinto ja toisella korkeakoulututkinto, ammatillisen korkea-asteen tutkinto tai sitä vastaava aikaisempi opistoasteen tutkinto. Yhdistyksen kriteereissä taas museonjohtajalta vaaditaan yksiselitteisesti ylempää korkeakoulututkintoa. Toinen merkittävä ero on se, että lain mukaan museon toiminnan on oltava ympärivuotista kun taas yhdistyksen kriteerien mukaan myös näyttelytilojen on oltava avoinna koko vuoden.

7. KANAVAMUSEOTOIMINNAN KEHITTÄMISVAIHTOEHDOT

Eduskunnan päätöksen mukaisesti vuodelta 1992 peräisin olevan museolain 1 ja 2 § muutettiin 1.1.2006 alkaen. Samaan aikaan astui voimaan valtioneuvoston asetus museoista (1192/2005), joka korvaa vanhan museoasetuksen (1312/1992).

Kuten lain perusteluissa todetaan, tarkoituksena on saattaa ajan tasalle museoiden tehtäviä koskevat säännökset sekä luoda museoiden kehittämistä ohjaavat suuntaviivat lainsäädännöllä. Valtionosuuden saamisen edellytyksiä on lisätty ja täsmennetty. Tavoitteena on museotoiminnan laadun parantaminen, ammatillisen osaamisen korostaminen sekä museotoiminnan tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden lisääminen.

Museolain perusteluissa todetaan, että museoiden kasvava määrä edellyttää ohjaus- ja kehittämiskeinojen uudistamista. Museoviraston toimintaa on painotettu siten, että sen tehtävänä on edistää alan yleisiä toimintaedellytyksiä ja vastata museoalan kokonaisvaltaisesta koordinoinnista ja kehittämisestä yhteistyössä Valtion taidemuseon ja Luonnontieteellisen keskusmuseon kanssa. Museovirastolla on erityinen vastuu maan kulttuurihistoriallisesta museoalasta.

Lailla ja asetuksella on suuri merkitys Kanavamuseon kehittämisessä, mikäli päädyttäisiin ratkaisuun erottaa museotoiminta Merenkulkulaitoksen yhteydestä ja perustaa hallinnollisesti itsenäinen museo. Museolain mukaan museon omistaa kunta tai kuntayhtymä taikka yksityinen yhteisö tai säätiö, jonka sääntömääräisiin tehtäviin kuuluu museotoiminnan harjoittaminen tai museon ylläpitäminen.

Koska Kanavamuseo ei ole ollut valtiosuuden piirissä, koskisivat sitä kaikki lain 2 §:ssä tarkoitetut valtiosuuden saamisen edellytykset ilman siirtymäaikaa. Laissa todetaan mm. että toiminnalle on oltava taloudelliset edellytykset, museolla sen toimintaa ohjaavat säännöt, toiminnasta vastaava päätoiminen museonjohtaja ja riittävä määrä museoalan koulutuksen saanutta henkilöstöä, museon toiminta on ympärivuotista, ja sen kokoelmat ovat museon käyttäjien tavoitettavissa.

Museoasetuksessa todetaan lisäksi mm. että museolla on museonjohtaja ja ainakin yksi muu päätoiminen työntekijä, joista toisella tulee olla ylempi korkeakoulututkinto ja toisella korkeakoulututkinto, ammatillisen korkea-asteen tutkinto tai sitä vastaava aikaisempi opintoasteen tutkinto. Lisäksi molemmilta vaaditaan perehtyneisyyttä museon edustamaan toimialaan sekä museologian perusopintoja tai museoalan työkokemusta. Kuten jo edellä on todettu, ovat Trafiikki-museot ry:n jäsenyyuskriteerit tiukemmat kuin laissa tai asetuksessa mainitut.

Kanavamuseot ovat tärkeä osa sisävesien matkailureittien palveluja. Saimaan kanavan museon osalta kehitysnäkymät ovat hyvät, mikäli Valtatie 6:n uuden linjauksen ohella rakennetaan liittymärampit suoraan kanava-alueelle. Taipaleen, Jakokosken, Varistaipaleen ja Herraskosken kanavamuseot ovat kesäisin alueellisesti merkittäviä matkailukohteita.

Kanavamuseoiden nykyinen yhteistyömalli on toimiva. Mikäli museotoiminnan tasoa halutaan nostaa vastaamaan nykyaikaiselle museotoiminnalle asetettuja vaatimuksia, on toiminnan kehittämiseen panostettava siten, että ainakin museolain ja asetuksen edellytykset täyttyvät.

Saimaan kanavamuseolta tämä edellyttää yhden uuden museoammatillisen koulutuksen saaneen henkilön palkkaamista vakituiseen työsuhteeseen. Henkilöresurssin lisäämisellä on myös välitön positiivinen vaikutus kokoelmien dokumentointiin ja tallennustoimintaan. Museon toiminnan voi jo nyt henkilötyövuosien osalta katsoa olevan lähellä lain vaatimuksia. Laki kuitenkin edellyttää kahden museoammatillisen henkilön tointa.

Merenkulkulaitos tekee kiinteää yhteistyötä Museoviraston rakennushistorian osaston kanssa historiallisten kanava-alueiden suojelussa. Merenkulkulaitos vastaa myös kohteiden väylien kunnossapidosta. Kanavamuseo toimii laitoksessa sisäisenä asiantuntijana. Toiminnallisesti Kanavamuseo sopii luontevasti Merenkulkulaitoksen yhteyteen.

Kanavamuseon kehittämiseksi Merenkulkulaitoksen pitäisi kuitenkin ohjata resursseja toimintaan nykyistä enemmän. Museon toiminnan kehittäminen edellyttäisi yhden uuden henkilön palkkaamista ja taloudellista panostusta näyttelytoimintaan kahden vuoden kuluessa. Museolle pitäisi hyväksyä viiden vuoden toimintastrategia ja uusia mm. kokoelmapoliittinen ohjelma.

Kanavamuseotoiminta ei kuitenkaan ole Merenkulkulaitoksen ydintoimintaa, joten resurssien lisääminen voi osoittautua vaikeaksi. Kiinteistön omistajana Merenkulkulaitoksen piiriin kuuluu myös muita kanavamuseokohteita. Kehittämistoimenpiteiden yhteydessä olisi tarkoituksenmukaista, että Saimaan kanavan museosta tehtäisiin keskuskanavamuseo, joka vastaisi kaikkien laitoksen piiriin kuuluvien kohteiden museaalisen toiminnasta.

Mikäli kanavamuseotoiminnan kehittäminen osana Merenkulkulaitosta ei toteudu, jää vaihtoehtoiksi joko toiminnan liittäminen jonkin muun museon yhteyteen tai itsenäisen kanavamuseon perustaminen.

Taloudellisesti paras ratkaisu olisi liittää Kanavamuseo joko osaksi valtion museota tai osaksi valtionosuutta saavaa museota.

Valtion museoista kyseeseen tulisi luontevimmin Suomen merimuseo. Merimuseo kuuluu Museoviraston organisaatiossa Museot ja näyttelyt -päätulosalueeseen Suomen kansallismuseon yksikkönä. Suomen merimuseo on jäsenenä Trafiikki museot ry:ssä. Merimuseon tehtävänä on vastata mm. muinaismuistolain tarkoittamien hylkyjen ja niiden osien ja muiden vedenalaisten muinaisjäännösten tutkimuksesta, suojelusta, hoidosta ja konservoinnista. Merimuseo tallentaa ja tutkii merenkulun historiaa ja harjoittaa toimialaansa liittyvää näyttelytoimintaa ja ylläpitää perinnelaivarekisteriä. Sisävesiliikenteen kulttuuriperinnön tallentaminen sopisi hyvin osaksi museon vastuualuetta. Merimuseon aseman vahvistaminen tällä sektorilla on tuotu esiin jo Museoviraston sisävesiliikenteen museotyöryhmän muistiossa vuonna 1996. Museoviraston rakennushistorian osasto on jo nyt aktiivisena toimijana kanavamuseokohteiden suojelussa ja restauroinnissa.

Toisena vaihtoehtona on Kanavamuseon yhdistäminen valtionosuutta saavaan museoon. Yhdistäminen alueellisiin maakuntamuseoihin tai kaupunginmuseoihin ei tällä hetkellä ole realistinen vaihtoehto. Maakuntamuseot ovat alueellisesti vahvoja toimijoita, mutta niiden strategiaan ei kuulu valtakunnallinen kulttuuriperinnön tallentaminen jollain osa-alueella. Maakuntamuseoilla on jo merkittäviä kokoelmia oman alueensa sisävesiliikenteestä. Tällä hetkellä ei ole myöskään taloudellisesti realistista pohtia sisävesiliikenteen kulttuuriperinnön

valtakunnallisen tallennusvastuun sisällyttämistä jonkin maakuntamuseon toimintaan. Tätä käsitystä tukevat myös selvitysmiehen tekemät haastattelut.

Valtakunnallisista erikoismuseoista kanavamuseotoiminta sopisi luontevimmin Mobilian yhteyteen. Museo on jäsenenä Trafiikki-museot ry:ssä. Kanavamuseolla ja Mobilialla on yhteiset historialliset juuret TVH:n yhteydessä. Mobiliasta tulisi tie- ja sisävesiliikenteen kulttuuriperinnön valtakunnallisesta tallentamisesta vastaava museo. Tämä ratkaisu mahdollistaisi Kanavamuseon pääsyn valtionosuuden piiriin. Yhdistäminen edellyttäisi sopimuksia kokoelmista ja henkilöstöstä. Hallinnollisesti ratkaisu olisi luonteva, mutta se edellyttäisi joka tapauksessa taloudellista lisäpanostusta kanavamuseotoimintaan (kokoelmien hallinta ja varastointi, henkilöstö).

Kanavamuseotoimintaa on mahdollista kehittää myös itsenäisen organisaation pohjalta. Tällöin kyseeseen tulisi yhdistys tai säätiöpohjalla toimiva yksikkö. Suomen museolaitoksen piirissä säätiöpohjaiset ratkaisut ovat osoittautuneet toimiviksi ja tehokkaiksi.

Hallinnon osalta säätiö on hyvin ohut organisaatio. Säätiölain mukaan säätiössä ei ole varsinaisia jäseniä, ja koska toiminnasta vastaa joka tapauksessa hallitus, ei edustajistoa tai hallintoneuvostoa välttämättä tarvitse edes perustaa. Kanavamuseossa tosin voisi olla perusteltua lähteä siitä, että hallituksen lisäksi toimintaa ohjaisi esimerkiksi neuvottelukunta, jossa olisi mm. Merenkululaitoksen, Museoviraston ja Liikenne- ja viestintäministeriön edustus.

Ratkaisuna säätiöpohjainen malli tulee kuitenkin todennäköisesti taloudellisesti kaikkein raskaimmaksi. Säätiötä perustettaessa on panostettava peruspääomaan, hallintoon ja koko toimintarakenteen pitkäjänteiseen suunnitteluun. Vaikka museo pääsisikin todennäköisesti vuoden 2008 alusta valtionosuuden piiriin, on toimintaan panostettava huomattavasti enemmän taloudellisia resursseja kuin nyt tai muissa esitetyissä vaihtoehdoissa.

Suuri ongelma on Kanavamuseosäätiö-mallissa on se, että kahden tai kolmen henkilötyövuoden museo on yksinkertaisesti niin pieni, että toiminnan tehokkuus kärsii. Museo 2000 -työryhmä kiinnitti asiaan huomiota komitean mietinnössään, jossa tavoitteena oli suurempien ja tehokkaampien museoyksiköiden aikaansaaminen.

SELVITYSTYÖSSÄ KÄYTETYT LÄHTEET

Kanavamuseo. TVH-vesitieosasto 14.1.1980
 Sisävesiliikenteen museotyöryhmän muistio. Museovirasto 1996.
 Museo 2000 – museopoliittinen ohjelma. Opetusministeriön komiteamietintöjä 31:1999
 Selvitys valtakunnallisista erikoismuseoista. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja
 nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja 6/2000.
 Liikenne- ja viestintämuseoiden yhteistoiminnan kehittäminen. Liikenne- ja
 viestintäministeriön mietintöjä ja muistioita B32/2002.
 Museoviraston museotilasto 2004.

Haastattelut:

Matti Bergström, museonjohtaja, Suomen Rautatiemuseo
 Tiina Eerikäinen, kulttuuriasianneuvos, opetusministeriö
 Leena Haila, museonjohtaja, Suomen merimuseo
 Heikki Halttunen, hallintojohtaja, Museovirasto
 Jouko Heinonen, museonjohtaja, Lahden kaupunginmuseo
 Aimo Heiskanen, tuotannon johtaja, Järvi-Suomen Merenkulkupiiri
 Aarne Hiltunen, Varistaipaleen kanava, paikallinen kyläyhdistys
 Raili Huopainen, museotoimenjohtaja, Varkauden museo
 Mikko Härö, yli-intendentti, Museovirasto
 Olli Immonen, museotoimenjohtaja, Lappeenrannan museot
 Toimi Jaatinen, museotoimenjohtaja, Tampereen museot
 Jari Karhu, museonjohtaja, Postimuseo
 Katariina Kivistö, tiedotusjohtaja, Liikenne- ja viestintäministeriö
 Keijo Kostiainen, väylänpitoyksikön johtaja, Merenkululaitos
 Heli Kotilainen, Suunnittelukeskus Oy, Saimaan kanavan matkailupuistohanke
 Seppo Kykkänen, kunnossapitopäällikkö, Järvi-Suomen Merenkulkupiiri
 Kimmo Levä, museonjohtaja, Mobilia auto- ja tiemuseo
 Tiina Merisalo, museonjohtaja, Helsingin kaupunginmuseo
 Antti Mäkinen, museonjohtaja, Kainuun museo
 Raimo Paappa, insinööri, Tekniikan museo
 Marja Pelanne, yli-intendentti, Museovirasto
 Päivi Salonen, ylitarkastaja, opetusministeriö
 Pentti Seutu, Jakokosken kyläyhdistys
 Yrjö Toivanen, museonjohtaja, Suomen Ilmailumuseo
 Susanna Tyrväinen, tutkija, Savonlinnan maakuntamuseo
 Päivi Vattulainen, tarkastaja, Kanavamuseo